नेपाल धितोपत्र बोर्ड

(नेपाल सरकारको धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजारको नियामक निकाय)

खुमलटार, ललितपुर ।

धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजारको विकास तथा सुधारमा मिति २०७८ फागुन देखि २०८०।०९।२० सम्म बोर्डबाट सम्पादन गरिएका मुख्य कार्यहरु ।

विश्वव्यापीरुपमा Bank Based Financing भन्दा Capital Market मार्फत देशमा आवश्यक हुने पुँजी परिचालन गरिने सन्र्दभमा यस बजारलाई Fair, Transparent and Efficient बनाउनका लागि सरकारी निकायमा नीति बनाउने तथा कार्य गर्ने सोच तथा शैलीमा (Mindset change in government agency) परिर्वतन गर्दै प्रणालीगत विकासमा विशेष जोड दिई बोर्डबाट विकास तथा सुधार कार्यहरु सम्पादन गरिने परिपाटीको शुरुवात गरिएको छ ।

उक्त लक्ष्य प्राप्ति गर्न हालैका दिनहरुमा बोर्डबाट बजारमा प्रतिस्पर्धा एवं सुशासन मार्फत लगानीकर्ताहरुलाई धितोपत्र बजारसम्बन्धी गुणस्तरीय सेवा सहज र सुलभरुपमा उपलब्ध हुने वातावरण बनाउने, समयसीमा(Time Bound) तोकी Meritocracy का आधारमा कार्य गर्ने, लगानीकर्ताका सुझाव एवं आईपरेका समस्या समाधान गर्ने, बजार नियमन र सुपरिवेक्षणलाई सुदृढ गराउने गरी सुधार कार्य गरिदैं आएको छ ।

आ.व. २०८०।०९।२० सम्म बोर्डबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुलाई देहाय अनुरुप प्रस्तुत गरिएको छः

क) दीर्घकालीन आर्थिक प्रभाव पार्ने सुधार तथा कार्य

देशको अर्थतन्त्रलाई थप गतिशील बनाउने हेतुले दीर्घकालीन अर्थतन्त्रका सम्पूर्ण चक्रलाई हेरी अर्थतन्त्रको उत्थानमा सघाँउ हुने गरी बोर्डबाट पुँजी बजारक्षेत्रमा देहायका कार्यहरु सम्पादन गरिएको छः

१. **विशिष्टीकृत लगानी कोषको शुरुवात :** नवीनतम ज्ञान, सीप/क्षमता भएका वा नयाँ वस्तु, सेवा, प्रविधि वा बौद्धिक सम्पत्तिसँग सम्बन्धित व्यवसाय वा नवीनतम उद्यम व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पुँजी परिचालनका लागि PE/VC Ecosystem निर्माण गरी अर्थतन्त्रमा नयाँ धारको सृजना गरिएको छ । यससँग नयाँ सोच र व्यवसायमा पुँजी एवं व्यवसयिक ज्ञान प्राप्त गरी धितोबिना SMEs हर Startup हरुका लागि पुँजी प्राप्त हुने वातावरण सृजना भई समुन्नतिको दायरा बढनुका साथै थप रोजगारी सृजना भई अर्थतन्त्र थप गतिशील हुने वातावरण तयार भएको छ ।

२. **एसएमईज प्ल्याटफर्मका लागि नियमावली तयार गरी पेशः** साना तथा मझौला व्यवसायहरुलाई अर्थतन्त्रको मूलधारमा ल्याई उक्त क्षेत्रका कम्पनीहरुलाई धितोपत्र बजारमा भित्र्याई तथा धितोपत्र बजार सूचकांकमा हुने उतारचढाव (Volatility) मा न्यूनीकरण गर्न एसएमईज प्ल्याटफर्म(SMEs Platform) संचालनका नियमावली तयार गरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा २०८० जेठ ७ गते स्वीकृतिका लागि पेश गरिएको छ। यसबाट एसएमईहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि भई नेपालको अर्थतन्त्रलाई बलियो गर्ने कार्यमा सघाँउ पुग्नुका साथै अर्थतन्त्रको दिगो आर्थिक विकासको लक्ष्यलाई समेत सहयोग पुग्दछ ।

३. **वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीहरुलाई IPO मा १० प्रतिशत आरक्षण व्यवस्थाः** वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निष्काशनमा १० प्रतिशत सेयर आरक्षण व्यवस्था गरिएको छ । जसबाट देशको शोधनान्तर स्थिति सबल बनाउँदै विदेशबाट Remittance औपचारिक माध्यमबाट भित्रयाउनलाई प्रोत्साहन तथा सहयोग भई समग्र अर्थतन्त्रमा टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

४. **वस्तु विनिमय बजार अनुमितका लागि प्रकृया अगाडि बढेकोः** देशमा लगानीकर्ता मैत्री, प्रतिस्पर्धात्मक एवं अन्तार्राष्ट्रियस्तरको प्रविधि र क्षमतायुक्त वस्तु विनिमय बजार सञ्चालन अनुमति प्रकृया अन्तिम चरणमा रहेको छ ।

५. **नयाँ स्टक एक्सचेञ्जका लागि प्रकृया:** धितोपत्र बजारलाई थप प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी, लगानीकर्ता मैत्री एवं अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रविधिसहितको क्षमतायुक्त बनाई यसको सेवालाई विश्वसनीय तथा गुणस्तरीय, प्रतिष्पर्धी हुने गरी विकास र विस्तार गरी धितोपत्र बजारमा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको पहुँच अभिवृद्धि गर्न नेपालको पुँजी बजारमा दोस्रो स्टक एक्सचेञ्ज प्रवेश गराई उक्त बजारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने उद्देश्यका नयाँ स्टक एक्सचेञ्ज स्थापनाका लागि आवेदन माग गरिएको । उक्त धितोपत्र बजार अनुमति प्रकृयालाई पारदर्शी बनाउनका लागि धितोपत्र बजार सञ्चालनका लागि संगठित संस्था संस्थापना गर्न बोर्डबाट सिफारिश प्रदान गर्ने सम्बन्धी निर्देशिका, २०७९ बनाई पहिलोपटक लागू गरिएको छ ।

६. **सूचीकृत कम्पनीमा क्षेत्रगत विविधीकरण:** नेपालको धितोपत्र बजारमा लामो समयसम्म बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रका कम्पनीहरुको बाहुल्यता रही अधिकांश कम्पनी उक्त क्षेत्रका मात्र सूचीकरण भैरहेको सर्न्दभमा हालैका दिनहरुमा अन्य क्षेत्रका कम्पनीहरुलाई पुँजी परिचालनका लागि सहजीकरण गरी सुचीकृत कम्पनीमा विविधीकरण ल्याईएको छ ।

ख) समयसीमा तोकी गरिएका सुधार कार्यहरु

बोर्डबाट निकायमा कार्य गर्ने सोच तथा शैलीमा परिर्वतन गर्दै समयसीमा तोकी उत्कृष्टताको आधारमा विकास तथा सुधार कार्य गर्ने क्रममा देहायका कार्यहरु सम्पादन गरिएको छः

१. **Open Entry and Exit मार्फत धितोपत्र दलाल व्यवसायलाई अनुमतिः** बोर्डबाट तोकिएको मापदण्ड पुर्‍याएका सबै आवेदकलाई Open Entry and Exit मार्फत तोकिएको समयसीमा भित्र पारदर्शी रुपमा अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । जसबाट धितोपत्र दलाल सेवामा प्रतिस्पर्धी तथा पारदर्शी हुने, सेवाको स्तर बृद्धि भई लागत घटाउने प्रणालीको सृजना हुने, धितोपत्र बजारमा नयाँ सोच भएका सक्षम युवाहरुलाई अवसर सृजना भई रोजगारीको दायरामा बृद्धि हुने र धितोपत्र कारोबारमा बृद्धि भइ सरकारी राजस्व बृद्धिमा सघाँउ पुग्ने देखिन्छ ।

२. **बुक बिल्डिंग प्रणाली मार्फत अनुमति प्रदानः** धितोपत्रको मूल्य निर्धारण पारदर्शी तथा प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा गरी वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीको बजार प्रवेश प्रोत्साहित गर्न अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रचलनमा रहेको बुक बिल्डिङ्ग विधि प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशनमा लागू गर्न बोर्डले बुक बिल्डिङ्ग निर्देशिका, २०७७ बमोजि एक कम्पनीलाई निष्काशन अनुमति प्रदान गरिएको छ ।

३. **मर्जर तथा एक्विजिशनमा छरितो :** मर्जर तथा एक्विजिशन जाने कम्पनीलाई तीन दिनमा नै स्वीकृति प्रदान गर्ने एवं त्यस्ता कम्पनीको साधारण सेयरमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको सेयर कारोबार बढीमा १५ दिनसम्म मात्र रोक्का हुने व्यवस्था गरिएको छ । यस अघि त्यस्ता कम्पनीको सेयर कारोबार वर्षौ सम्म रोक्का हुने अवस्थाको अन्त्य गरिएको छ ।

४. **धितोपत्र दलाल व्यवसायीको शाखा विस्तारमा चुस्तता:** धितोपत्र बजार सेवालाई देशव्यापी बनाउने क्रममा धितोपत्र दलाल व्यवसायीले शाखा कार्यालय खोल्ने सम्बन्धी निर्देशिका, २०७९ बनाई बोर्डमा निवेदन पेश गरेको पन्ध्र दिनभित्र स्वीकृति दिने व्यवस्था गरिएको छ ।

ग) लगानीकर्ता हित संरक्षणमा जोड दिई सम्पादित कार्य

१. **आस्वा शुल्कमा कटौती :** लगानीकर्ताको हकहितलाई ध्यान दिदैं बैंक वा वित्तीय संस्थाले धितोपत्र खरिद सम्बन्धी सुविधा उपलब्ध गराए बढीमा रु. पाँच सेवा शुल्क लिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ जसबाट IPO मा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरुको लागत कमी हुन भई बजारमा लगानी गर्न प्रोत्साहन हुने अवस्था भएको छ ।

२. बोर्डको ईतिहासमा पहिलोपटक धितोपत्र दर्ता गरी नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेडमा सूचीकृत भई कारोबार भईरहेका कम्पनीले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ बमोजिम बुझाउनुपर्ने त्रैमासिक विवरण नबुझाउने र ढिला गरी विवरण बुझाउने ८८ वटा कम्पनीलाई स्पष्टीकरण सोधी कारवाही प्रकृया अगाडि बढेको छ ।

३. बोर्डबाट लगानीकर्ताहरुको हक हित संरक्षणका लाीग कानुन प्रबलीकरणलाई सुदृढ गर्ने क्रममा छोटो समयमा नै २० भन्दा बढी कारवाही गरिएको छ । उक्त क्रममा धितोपत्र सम्बन्धी कसूरहरुमा कारबाही, धितोपत्रको भित्री कारोबारको अनुसन्धान, धितोपत्र व्यवसायीहरुलाई कारवाही गरिएको छ ।

क्र.स.	**विवरण**	**स्थापना देखि मिति २०७८।११।५ सम्म**	**मिति २०७८।११।६ देखि २०८० पुस २० सम्म**
१	धितोपत्र दलाल व्यवसायी	४	७
२	मर्चेन्ट बैंकर	-	२
३	क्रेडिट रेटिंग संस्था	-	१
४	भित्री कारोबार सम्बन्धी कसूर	-	१
५	जालसाजीयुक्त कारोबार सम्बन्धी कसूर	-	१
६	सामूहिक लगानी योजना व्यवस्थापक	४	-
७	सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसूर	-	४
८	सुचीकृत संगठित संस्थाका संचालक	१	२
९	सेयरको नक्कली प्रमाणपत्र सम्बन्धी कारवाही	१	-
१०	सूचीकृत संगठित संस्था	-	-
११	अन्य	-	२
	जम्मा	१०	२०

४. सामूहिक लगानी कोषले संगठित सार्वजनिक निष्काशनमा छुट्याएको खरिद गरेको धितोपत्र संगठित संस्थाले सर्वसाधारणलाई सार्वजनिक निष्काशन गरी बाँडफाँट गरेको छ महिना पुरा नभएसम्म बिक्री वा हस्तान्तरण गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ ।

५. नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. मा सूचीकृत संगठित संस्थाको संस्थापक तथा अन्य समूहको सेयरको लक इन सम्बन्धी व्यवस्थित गर्ने क्रममा तोकिएको लक इन अवधि समाप्त हुनुभन्दा कम्तिमा ३०(तीस) दिन अगाडि सरोकारवाला पक्षहरुलाई जानकारी गराउन सेयरको वर्ग तथा लक इनमा रहेको सेयर संख्या र अवधि जस्ता विषय समेटी सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्न र उक्त सूचना नेप्से र सिडिएससिको वेबसाईटमा राख्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

घ) बजार विकास तथा सुधारका अन्य कार्यहरु

बोर्डबाट लगानीकर्ताको हित संरक्षण तथा धितोपत्र बजार नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने क्रममा हालसाल भए गरिएका बजार विकास तथा सुधारसम्बन्धी कार्यहरुलाई देहाय अनुरुप प्रस्तुत गरिएको छः

१. **Dedicated TMS का लागि व्यवस्थाः** लगानीकर्ताहरुले विकसित बजार उपलब्ध भएका विशेषता तथा सुविधा सहितको सेवा प्रदान गर्न सक्ने गरी नेप्सेको कारोबार प्रणालीसँग आबद्ध हुने गरी कारोबार व्यवस्थापन प्रणाली (TMS) स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ जसबाट धितोपत्र कारोबार प्रतिस्पर्धी, स्वच्छ र पारदर्शी बनाउन सहयोग पुग्नेछ ।

२. **धितोपत्र बजारमा गैर आवासीय नेपाली भित्र्याउन आवश्यक व्यवस्थाः** पुँजी बजारमा लगानीकर्ताको संख्यामा वृद्धि तथा प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको विकास गर्न एवं गैर आवासीय नेपाली नागरिकहरुको ज्ञान, सीप, पुँजी, प्रविधि र सञ्जाललाई मुलुकको विकास र समृद्धिसँग जोड्ने गरी गैर आवासीय नेपाली नागरिकहरुलाई पुँजी बजारमा सहज प्रवेशका लागि आवश्यक कानुनी तथा संस्थागत पूर्वाधार तयार भैरहेको छ ।

३. **जलविद्युत समूहको कम्पनीहरुका लागि विशेष व्यवस्थाः** जलविद्युत समूहका कम्पनीहरुका लागि देहाय अनुरुपको व्यवस्थाहरु लागू गर्ने गरी व्यवस्था भईरहेको छः

   - जलविद्युत कम्पनीले भौतिक पूर्वाधारको कम्तिमा ६५ प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको प्रमाणित विवरण पेश गरे पश्चात मात्र बोर्डबाट अन्तिम स्वीकृति प्रदान गर्ने,
   - जलविद्युत कम्पनीका संस्थापकहरुले लकइन अवधि पश्चात शेयर बिक्री गर्नका लागि कम्पनीले अनिवार्यरुपमा विद्युतको व्यापारिक उत्पादन(Commercial Operation) गरेको हुनुपर्ने,
   - जलविद्युत कम्पनीले हकप्रदन निष्काशन गर्न कम्पनीको नेटवर्थ चुक्ता पूँजी भन्दा कम नरहेको हुनुपर्ने, आयोजनाबाट विद्युतको व्यापारिक उत्पादन (Commercial Operation) भईसकेको हुनुपर्ने ।

४. **एप्लिकेशन प्रोग्रामिङ्ग इन्टरफेस (एपिआई) सम्बन्धी व्यवस्थाः** केन्द्रीय निक्षेप सेवा, राफसाफ तथा फर्छ्यौट सेवा, सि-आस्बा सेवा लगायतका विभिन्न सेवाहरूसँग सम्बन्धित उक्त लि. मा रहेका विभिन्न तथ्याङ्कलाई अत्याधुनिक प्रविधिमा आधारित एपिआई पूर्वाधारको विकास गरी सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय वा संस्थालाई सो निकाय वा संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाका आधारमा सोही सेवासँग सम्बन्धित तथ्याङ्कमा पहुँच हुने व्यवस्था गरिएको छ। जसबाट Digital KYC गर्न सक्ने अवस्था आँउदा Non-Resident Nepali-NRN लाई नेपालको सेयर बजारमा लगानी गर्न सक्ने वातावरण सृजना भएको छ ।

५. देशमा सुसूचित धितोपत्र बजार एव वित्तीय गतिविधिहरु मार्फत् वित्तीय स्थायित्व कायम गर्न देशव्यापीरुपमा पुँजी बजार सम्बन्धी ज्ञान तथा जनचेतना अभिवृद्धिका लागि लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्नका बोर्ड तथा नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ बीच मिति २०८० असोज १८ गते समझदारी(MoU) गरिएको छ ।

ङ) अध्ययन सम्पन्न भई प्रकृयामा रहेको कार्यहरु

१. **धितोपत्र व्यवसायीका कर्मचारीलाई Certification Program संचालन गर्न नीतिगत निर्णयः** बोर्डवाट अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र बजार संचालक तथा सेवा प्रदायक सस्थामा कार्यरत जनशक्तिलाई बोर्डद्वारा क्षमता तथा व्यवसायकिता विकासका लागि हाललाई शुरुवाती कार्यक्रम(Pilot Programme) का लागि धितोपत्र दलाल व्यवसायीमा कार्यरत जनशक्तिलाई प्रमाणिकरण कार्यक्रम संचालनमा ल्याउने नीतिगत निर्णय भएको छ। उक्त कार्यक्रम सम्बन्धमा छिमेकी राष्ट्र भारतमा रहेको निकाय National Institute of Securities Market-NISM बाट विज्ञ बोलाई तालिम कार्यक्रम सम्पन्न भैसकेको छ। साथै प्रमाणिकरण सम्बन्धी पाठयक्रम तयार भैसकेको छ ।

२. **स्वतन्त्र संचालक सम्बन्धी विशेष व्यवस्थाः** सूचीकृत कम्पनीहरुको संस्थागत सुशासनको अवस्थालाई थप सुदृढ बनाउन प्रचलित कानुनको व्यवस्थासँग सामञ्जस्यता कायम गरी स्वतन्त्र सञ्चालकको भूमिकालाई सशक्त र प्रभावकारी बनाउन बोर्डबाट स्वतन्त्र सञ्चालकको योग्यतासहितको रोस्टर तयार गर्ने साथै स्वतन्त्र सञ्चालकबाट पालना गर्नुपर्ने व्यवस्था र प्रवाह गर्नुपर्ने विवरण लगायत आवश्यक कुराहरु तोक्ने व्यवस्था गर्न लागिएको ।

३. धितोपत्र व्यवसायी, सूचीकृत कम्पनीहरुका लागि रिपोटिंग ढाँचा विकास(Standard Reporting Format): धितोपत्र व्यवसायी(मर्चेन्ट बैंकर, धितोपत्र दलाल र धितोपत्र व्यापारी), सामूहिक लगानी कोषको योजना तथा सूचीकृत कम्पनीहरुले बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने वित्तीय विवरण लगायतका प्रतिवेदन एकीकृत रुपमा प्राप्त होस भन्ने हेतुले नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेन्टस् संस्थाको प्राविधिक सहयोगमा ढाँचा विकास गरिएकोमा सञ्चालक समितिको बैठकमा पेश भई लागू गर्ने चरणमा रहेको ।

च) कार्ययोजना अनुरुप सम्पन्न हुन नसकेका कार्यहरु:

बोर्ड अध्यक्षको नियुक्तिका क्रममा पेश गरिएको कार्ययोजना अनुरुप सम्पन्न हुन नसकेका कार्यहरु । आगामी

१. साना तथा मझौला कम्पनीको धितोपत्र निष्काशन तथा कारोवार सम्बन्धी नियमावली तयार गरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा २०८० जेठ ७ मा पेश गरिएकोमा सो नियमावली नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भै नसकेकोले सो कार्यान्वयनमा ल्याउन नसकिएको ।

२. धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी महत्वपूर्ण मौजुदा तथ्याङ्क एवं जानकारीहरुको समूचित अभिलेख व्यवस्थापन तथा बोर्डमा प्रयोग भैरहेका र भविष्यमा प्रयोग हुने विभिन्न प्रणालीहरुको व्यवस्थापन गर्न बोर्डको आफ्नै डाटा सेन्टर स्थापना गर्ने कार्य गर्न नसकिएकोले Digital Platform र Paperless Administration System लागू गर्न नसकिएको ।

३. धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजारमा हुने कारोबारको अनुगमन तथा सुपरिबेक्षण गर्न अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रयोग भैरहेका AI Based एकीकृत वास्तविक समय सुपरिबेक्षण प्रणाली (Integrated Automated Market Surveillance System) को विकास तथा कार्यान्वयन ल्याउन नसकिएको ।

४. धितोपत्र बजार तथा वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी लगानीकर्ताहरु तथा अन्य सरोकारवाला पक्षहरुबाट बोर्डमा प्राप्त हुने गुनासो र उजुरीहरुको प्रभावकारी समाधानको व्यवस्था गर्न मोबाइल एप सहितको केन्द्रिकृत गुनासो सुनुवाई प्रणाली (Centralized Grievance Handling System) को व्यवस्था गर्न नसकिएको ।

५. बोर्डको जग्गा खरिद तथा प्राप्त गर्ने र भवन निर्माण गर्ने कार्य गर्न नसकिएको ।

६. नयाँ धितोपत्र औजारहरुको संचालनका लागि सहजीकरण गर्न आवश्यक नीतिगत, प्रक्रियागत तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने क्रममा मार्जिन लेन्डिगं सम्बन्ध अध्ययन भईसकेको भएतापनि पूर्ण कार्यान्वयनमा मार्जिन कारोबार Short Selling, Intra Day Trading, Auction Market र Securities Lending and Borrowing को व्यवस्था गर्न नसकिएको ।

७. सूचीकृत संगठित संस्थाको स्वतन्त्र संचालक नियुक्ति सम्बन्धी कार्यविधि एवं धितोपत्र व्यवसायीको लागि संस्थागत सुशासन सम्बन्धी निर्देशिका बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउन नसकिएको ।

उपुर्यक्तानुसारका अध्ययन भई सम्पन्न हुन नसकेका कार्यहरु बोर्डको आगामी नेतृत्वले अगाडि बढाएमा नेपालको पुँजीबजारमा दिगो विकास भई बजार नयाँ उचाईमा पुग्ने देखिन्छ ।

***